

Fremiabarometern

Våren 2024

Om rapporten

Författare: Theodora Eliasson, Karin Liljeblad, Henrik Petréén och Patrik Schröder

2024-06-17

Fremia.se

Innehåll

1	Övergripande resultat och diskussion	1
1.1	Vad behöver göras?	3
2	Om undersökningen	4
3	Hur ser Fremias offentligfinansierade medlemmar på sin ekonomiska situation?	6
3.1	Hur ser medlemmarna på den nära framtiden?	7
3.2	Vad tror medlemmarna om antalet anställda i verksamheten framåt?	8
4	Fördjupning: Civilsamhället.....	10
4.1	Har verksamheten fått höjd ersättning?	11
4.2	Konsekvenser i verksamheten, för medarbetare och dem som verksamheten är till för.....	12
5	Fördjupning: Personlig assistans	16
5.1	Höjningen av ersättningen i relation till kostnadsökningar.....	16
5.2	Konsekvenser i verksamheten, för medarbetare och dem som verksamheten är till för.....	18
6	Fördjupning: Hälsa, vård och social omsorg.....	20
6.1	Har verksamheten fått höjd ersättning?	21
6.2	Konsekvenser i verksamheten, för medarbetare och dem som verksamheten är till för.....	22
7	Tillvägagångssätt.....	25

1 Övergripande resultat och diskussion

Fremia har gjort en undersökning bland sina medlemmar som helt eller delvis bygger sin verksamhet på offentlig finansiering. Undersökningen genomfördes under mars–april 2024, och 653 medlemmar från olika sektorer och regioner i Sverige deltog.

Fremias medlemmar rapporterar en alltmer ohållbar ekonomisk situation, där offentliga ersättningar och bidrag inte håller jämna steg med löne- och kostnadsökningar.

- En tredjedel av de som svarat förutser varsel eller uppsägningar inom de närmaste sex månaderna.
- Nästan hälften uppger att intäkterna har minskat jämfört med föregående år.
- 38 procent förväntar sig minskade intäkter under det kommande året.

Fremias medlemmar, som bedriver helt eller delvis offentligt finansierade verksamheter, är en avgörande del av samhällets sociala skyddsnät. De driver föräldrakooperativa förskolor och idéburna skolor. De är brukarkooperativ som anordnar personlig assistans. De driver kvinnojourer och andra skyddade boenden för våldsutsatta kvinnor och barn. De hjälper människor som har svårigheter att få eller behålla ett arbete in i arbetslivet och samhället. De bedriver äldreomsorg, annan social omsorg och sjukvård på idéburen grund. De möter människor i stor social utsatthet i ögonhöjd. De folkbildar och är en del av föreningslivet runt om i Sverige. De är omistliga, demokratibärande verksamheter. Och mycket, mycket mer.

Fremia tror på den svenska modellen och står bakom en ordnad lönebildning. De kollektivavtal som våra medlemmar bär är kostnadsmässigt likvärdiga med den kostnadsökningsnorm för svensk arbetsmarknad som industrins parter kommer överens om. Det nuvarande så kallade "märket" är på 7,4 procent och gäller för avtalsperioden 2023–2025. Men våra offentligt finansierade medlemmars verksamheter kan bara räkna med en bråkdel av det i ökade ersättningar.

Civilsamhällets organisationer samt idéburna och kooperativa verksamheter i välfärden har inga stora rörelsemarginaler att ta av. Våra medlemmar strävar inte efter att lyfta maximal vinst, utan återinvesterar allt eventuellt överskott i verksamheten. De kan inte, som offentliga verksamheter ofta gör, gå med fleråriga underskott. De flesta organisationer har inget större eget kapital som de kan ta resurser ifrån för att finansiera löpande verksamhet.

De idéburna och kooperativa verksamheterna i välfärden och civilsamhällets organisationer vill självklart ge sina medarbetare löneökningar i paritet med andra på

arbetsmarknaden. Men varifrån ska pengarnas tas när den offentliga finansieringen av verksamhet och välfärdstjänster inte hänger med? Det historiskt höga märket slår rakt mot deras verksamheter och påverkar både medarbetare och de medmänniskor som verksamheterna är till för.

Civilsamhällets organisationer strävar efter en mångfald av finansieringskällor: statliga, kommunala och regionala bidrag, medlemsavgifter, donationer, och intäkter från egen verksamhet. 85 procent av våra medlemmar i civilsamhället som svarat på undersökningen uppger att offentliga stöd och ersättningar inte motsvarar kostnadsökningarna. Många organisationer har tvingats använda eget kapital för att täcka underskott. Medvetenheten om att det är en ohållbar lösning är stor. Personalnedskärningar och andra neddragningar påverkar omfattning och kvalitet på verksamheten. Arbetsbelastningen för kvarvarande personal ökar.

Inom **Personlig assistans** uppger 96 procent av de som svarat att höjningen av assistansersättningen inte motsvarar kostnadsökningarna. Verksamheterna har behövt göra anpassningar som påverkar kvaliteten på den assistans som erbjuds, inklusive att anställa assistenter med lägre ingångslön och minska kompetensutvecklingen för personalen. Det påverkar både assistenter och assistansberättigade negativt.

Idéburna och kooperativa verksamheter i välfärden verkar på kommuners och regioners uppdrag och med avtal där ersättningarna inte alltid justeras tillräckligt för att täcka kostnadsökningarna. 84 procent av de idéburna och kooperativa vård- och omsorgsgivarna som svarat uppger att uppräknings av ersättningarna inte hänger med löne- och kostnadsutvecklingen. Det leder till att organisationerna tvingas använda eget kapital, skjuta på investeringar och minska på personal och kompetensutveckling. Det påverkar både den långsiktiga stabiliteten och kvaliteten på verksamheten.

Rapporten visar sammantaget på en pressad ekonomisk situation för Fremias medlemmar. Minskade offentliga ersättningar och bidrag samt ökade kostnader tvingar organisationerna att vidta åtgärder som påverkar deras förmåga att uppfylla sitt uppdrag. Den ekonomiska osäkerheten hotar både verksamheternas överlevnad och kvaliteten på de tjänster som erbjuds. I slutändan är det de människor som verksamheterna är till för som drabbas.

1.1 Vad behöver göras?

Fremia ger följande rekommendationer till regering och riksdag, samt statliga myndigheter:

- Avsätt i höstens budgetproposition och i kommande budgetar de resurser som krävs för att civilsamhällets och välfärdens verksamheter ska få en hållbar finansiering.
- Indexreglera uppräkningsen av assistansersättningen. Utan en värdesäkrad ersättning urholkas den lagstadgade rätten till personlig assistans på ett oacceptabelt sätt.
- Justera taket i lönebidraget till 25 000 kronor i höstens budgetproposition och fortsätt att skriva upp det över tid.
- Basera större förändringar på utredningar värda namnet. Regeringens omfattande förändringar inom exempelvis biståndsområdet och införandet av Fritidskortet görs på grundval av snabbutredningar och med tidshorisonter som får mycket negativa konsekvenser.

Fremia ger följande rekommendationer till kommuner och regioner:

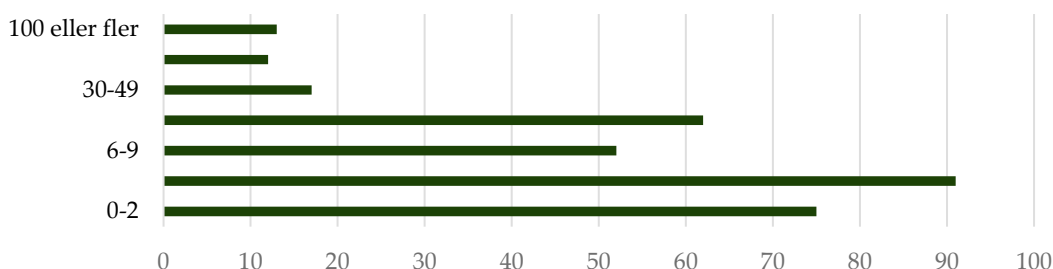
- Värdesäkra ersättningarna till idéburna, kooperativa och andra fristående aktörer i välfärden genom indexering, så att de följer kostnads- och löneutvecklingen i verksamheten. Det skulle garantera långsiktigt hållbara förutsättningar för arbetsgivare och medarbetare. Framförallt skulle det säkerställa kvaliteten för dem som verksamheten är till för.

2 Om undersökningen

Fremia har de senaste åren fått allt starkare signaler från våra medlemmar om att deras ekonomiska situation börjar bli ohållbar. Framför allt hänger inte offentliga ersättningar och bidrag med i löneökningar och andra kostnadsökningar.

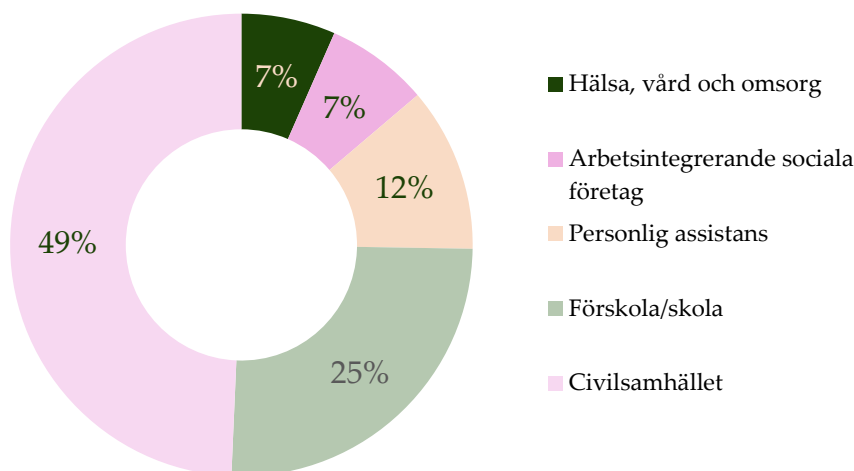
Under mars–april 2024 frågade vi därför våra medlemmar, som helt eller delvis bygger sin verksamhet på offentlig finansiering, hur deras situation ser ut. Vad tror medlemmarna om framtiden, och vilka konsekvenser ger det ekonomiska läget? 4 027 medlemmar med offentlig finansiering fick möjlighet att svara på Fremiabarometern. Totalt har 653 medlemmar runt om i Sverige svarat på enkäten.

Antal anställda

Svaren representerar en god spridning bland Fremias medlemmar. Flest svar finns det bland medlemmar med få anställda vilket stämmer bra med hur Fremias medlemsstruktur ser ut.

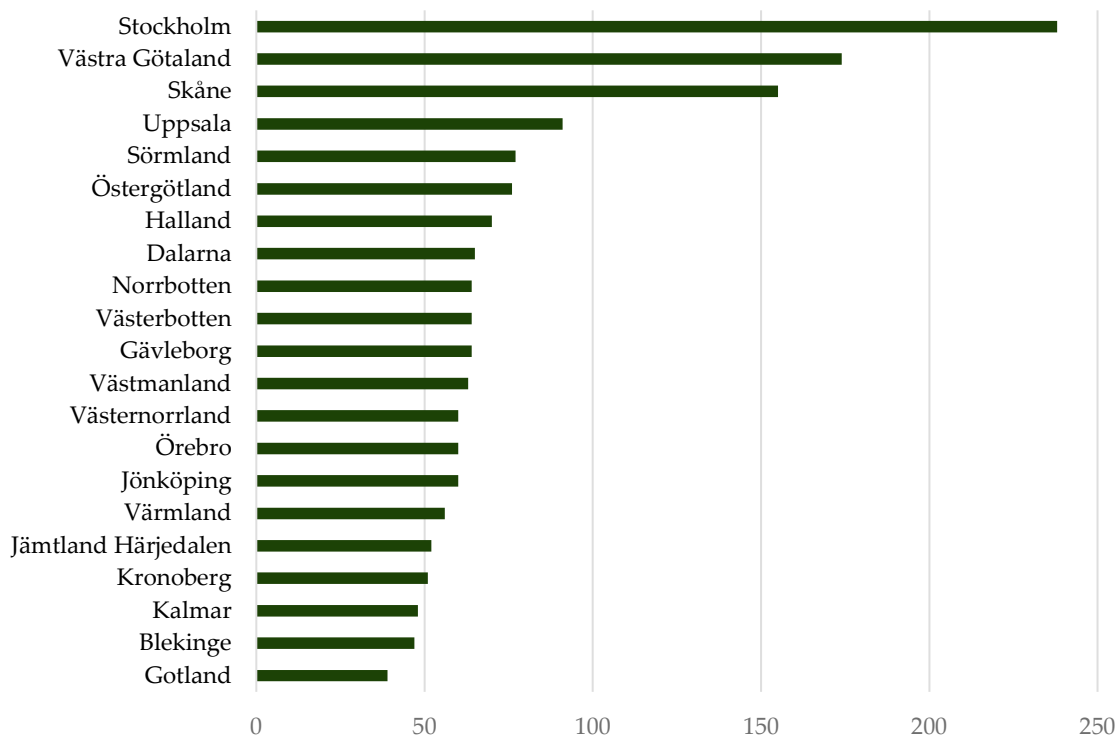
Svarande organisationer

Fremia skickade enkäten till medlemmar i de sektorer och branscher som verkar med huvudsakligen, eller stor del, offentlig finansiering: civilsamhället, förskola och skola, personlig assistans, arbetsintegrerande sociala företag samt hälsa, vård och omsorg.

Ovanstående diagram visar hur svaren fördelas. Svaren speglar Fremias medlemsstruktur. Nästan hälften av svaren kommer från ideella föreningar i civilsamhället. En fjärdedel kommer från förskola/skola. Tolv procent av svaren kommer från medlemmar som bedriver personlig assistans och sju procent vardera från hälsa, vård och omsorg samt arbetsintegrerande sociala företag.

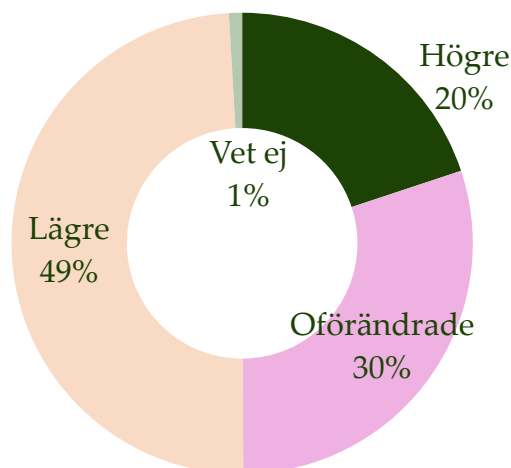
I vilka regioner har ni verksamhet?

De svarande återfinns i samtliga 21 regioner. En överblick av de svarande medlemmarna driver verksamhet i Stockholmsregionen, Västra Götaland och Skåne.

3 Hur ser Fremias offentligfinansierade medlemmar på sin ekonomiska situation?

Jämfört med för tolv månader sedan, hur har intäkterna i din verksamhet utvecklats?

Nästan hälften av medlemmarna som svarat på Fremiabarometern har lägre intäkter än för ett år sedan.

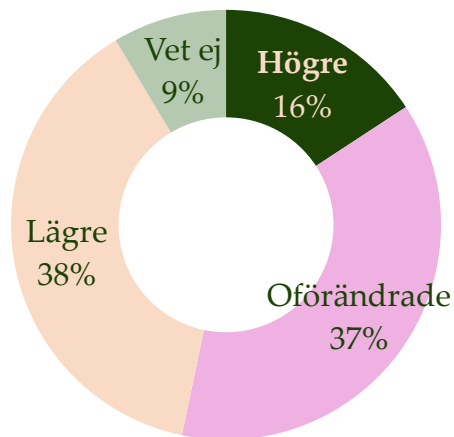
När vi frågar medlemmarna om hur intäkterna i verksamheten har utvecklats jämfört med för tolv månader sedan uppger nästan hälften av dem som svarat, att intäkterna har blivit lägre. 30 procent svarar att intäkterna är oförändrade. Det innebär i praktiken ett sämre ekonomiskt läge, givet löne- och kostnadsökningar. Endast en femtedel svarar att de har högre intäkter jämfört med för ett år sedan.

Verksamhetsområde	Andel med oförändrade eller lägre intäkter
Civilsamhället	85%
Förskola och skola	71%
Personlig assistans	73%
Vård och social omsorg	74%
Arbetsintegrerande sociala företag	81%

Tabellen visar att en klar majoritet av de medlemmar som svarat på Fremiabarometern har lägre eller oförändrade intäkter jämfört med för ett år sedan. Det gäller inom alla våra undersökta offentligfinansierade verksamhetsområden. Organisationer inom civilsamhället och arbetsintegrerande sociala företag är de två medlemsgrupper som i högst utsträckning befinner sig i den situationen.

3.1 Hur ser medlemmarna på den nära framtiden?

Tror du att intäkterna i din verksamhet, om tolv månader, kommer att vara...?

Endast 16 procent av de som har svarat på Fremiabarometern tror att deras intäkter kommer att vara högre om ett år.

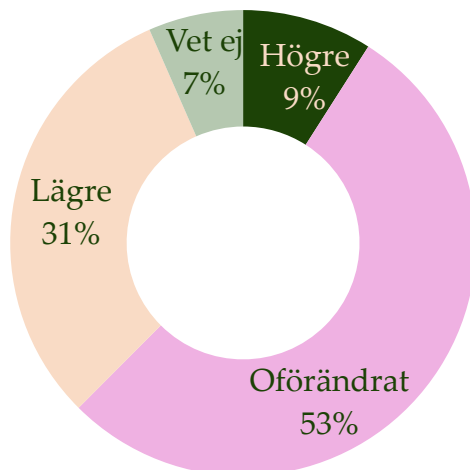
När medlemmarna får berätta om sina framtidsutsikter tror 38 procent att intäkterna kommer att minska. Ytterligare 37 procent tror att intäkterna kommer att vara desamma om ett år. Endast 16 procent tror att deras intäkter kommer att öka.

Verksamhetsområde	Andel som tror att intäkterna är oförändrade eller lägre inom ett år
Civilsamhället	77%
Förskola och skola	76%
Personlig assistans	72%
Vård och social omsorg	65%
Arbetsintegrerande sociala företag	77%

Tabellen visar att de flesta av de medlemmar som svarat på Fremiabarometern, inom alla våra undersökta offentligfinansierade verksamhetsområden, gör bedömningen att intäkterna inte kommer att öka under det närmaste året. De räknar med oförändrade eller lägre intäkter.

3.2 Vad tror medlemmarna om antalet anställda i verksamheten framåt?

Tror du att antalet anställda i din verksamhet, om tolv månader, kommer att vara...?

Nästan en tredjedel av de svarande tror att antalet anställda kommer att vara lägre om ett år.

31 procent av de svarande tror att antalet anställda i verksamheten kommer att vara lägre om ett år. Drygt hälften tror att antalet kommer att vara oförändrat. Mindre än 1 av 10 tror att de kommer att ha fler anställda.

Verksamhetsområde	Andel som tror att antalet anställda kommer att vara lägre om ett år
Civilsamhället	36 %
Förskola och skola	30 %
Personlig assistans	15 %
Vård och social omsorg	23 %
Arbetsintegrerande sociala företag	23 % ¹

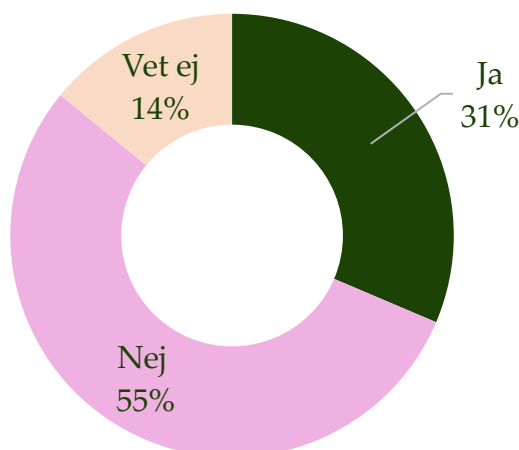
Uppdelat på verksamhetsområden ser vi att en majoritet av medlemmarna inom de olika offentligfinansierade områdena bedömer att de inte behöver minska på antalet medarbetare i verksamheten. Våra medlemmar i civilsamhället samt förskola och skola gör i störst utsträckning bedömningen att antalet medarbetare kommer att vara lägre om

¹ 23 procent av de svarande som driver arbetsintegrerande socialt företag tror att de kommer ha färre anställda om ett år. Samtidigt svarar 47 procent att det föreligger risk för varsel/upsägningar det närmaste halvåret, vilket gör siffrorna svårbedömda.

ett år. På dessa områden tror minst tre av tio medlemmar att de kommer att behöva minska sin personalstyrka.

Vi har därefter kortat tidshorizonten och bett medlemmarna svara på hur det ser ut det närmaste halvåret. Finns det risk för varsel och uppsägningar i närtid?

Föreligger det risk för varsel/uppsägningar i din verksamhet de kommande sex månaderna?

3 av 10 av de som svarat bedömer att det finns risk för varsel och/eller uppsägningar inom det kommande halvåret.

Nästan var tredje medlem som har svarat, 31 procent, uppger att det finns risk för varsel/uppsägningar de kommande sex månaderna. 14 procent av de svarande vet inte och 55 procent bedömer att de inte kommer att behöva säga upp personal det kommande halvåret.

Verksamhetsområde	Risk för varsel och uppsägningar det närmaste halvåret
Civilsamhället	36 %
Förskola och skola	27 %
Personlig assistans	15 %
Vård och social omsorg	23 %
Arbetsintegrerande sociala företag	47 %

Som tabellen ovan visar bedömer nästan vartannat arbetsintegrerande socialt företag att de kommer att behöva varsla och/eller säga upp medarbetare under det närmaste halvåret. Även i civilsamhället är andelen medlemmar som ser risk för varsel och uppsägningar hög, 36 procent av dem som har svarat ser en sådan risk. Inom förskola och skola är motsvarande siffra 27 procent och i vård och social omsorg bedömer 23 procent att de kommer att behöva varsla.

4 Fördjupning: Civilsamhället

Civilsamhället i Sverige har en rad finansieringskällor. Det skapar en robust och dynamisk sektor som kan möta olika samhällsbehov. En diversifierad finansiering är en styrka som säkerställer att organisationer kan upprätthålla och utveckla sin verksamhet trots ekonomiska utmaningar och förändrade samhällsförhållanden.

Men i den svenska modellen är offentliga bidrag viktiga för många organisationer. Genom statliga stöd till ideella organisationer på ungefär 13 miljarder möjliggörs arbete inom integration, kultur, barn- och ungdomsverksamhet eller idrott. Bidragen kan ha fokus på organisering eller verksamhet, ofta är de avsedda för specifika ändamål. Även EU-bidrag är en viktig finansieringskälla för många organisationer. Civilsamhället får också bidrag från kommunala och regionala myndigheter. Det kan handla om verksamhetsbidrag, organisationsstöd, projektbidrag eller annat ekonomiskt stöd.

Genom att betala en årlig avgift bidrar medlemmarna direkt till organisationens verksamhet och skapar en stabil grund. Medlemsfinansiering stärker också legitimiteten för organisationen. Insamlingar och donationer från allmänhet och företag är en viktig finansieringsväg. Giva Sveriges rapport, [Givandet i siffror 2023](#), visar att deras medlemmar samlade in totalt 11,5 miljarder kronor i gåvor och bidrag under 2023 från allmänheten, företag och stiftelser.

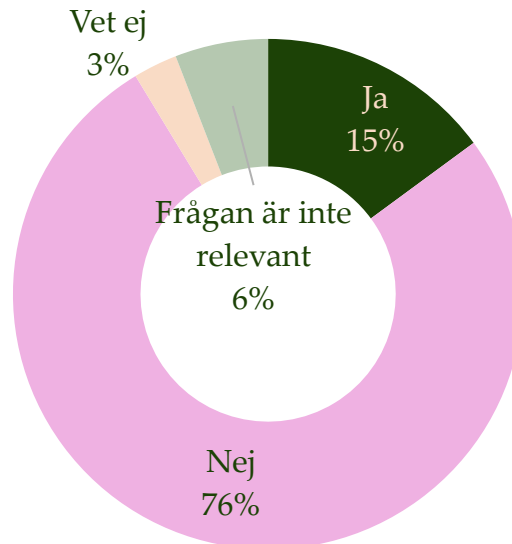
Vissa organisationer driver egen verksamhet som genererar intäkter till verksamheten. Det kan vara second hand-butiker, kaféer, försäljning och olika tjänster. Sponsring och samarbeten med näringslivet bidrar också till finansieringen. Genom att bygga partnerskap med företag kan ideella organisationer också dra nytta av företagets kompetens och nätverk, vilket kan vara utvecklande. Även stiftelser och fonder erbjuder riktat stöd för olika ändamål och kan stödja innovation och långsiktiga projekt som kan vara svåra att finansiera på annat sätt.

En del organisationer har en stabil finansieringsbas med flera olika intäktskällor. Men för många andra är de intäkter som man får genom det offentliga av yttersta vikt. När intäkterna från det offentliga inte följer inflation, höga löne- och andra kostnadsökningar skapar det problem för många organisationer. Under de senaste åren har signalerna från Fremias medlemmar blivit allt starkare; för många är situationen ohållbar.

322 medlemmar inom civilsamhället har svarat på Fremiabarometern. Fördelningen mellan stora och små verksamheter inom civilsamhället är god.

4.1 Har verksamheten fått höjd ersättning?

Har kommunen/regionen/staten höjt den offentliga ersättningen för din verksamhet i år?

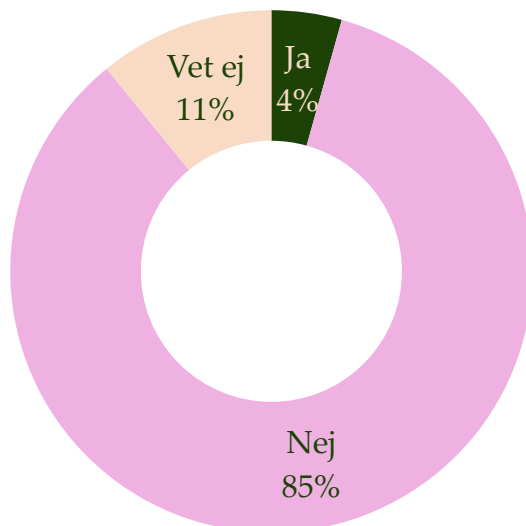

Endast 15 procent av medlemmarna i civilsamhället har fått en ersättningshöjning under det senaste året. Drygt tre av fyra har inte sett några uppräkningsar av bidrag eller andra ersättningar². En medlem berättar i ett fritextsvar att:

”Vi får samma ersättningar men löner och hyra har höjts.”

² När vi ställer frågan om ersättningar inbegriper det samtliga former av ersättningar och bidrag från det offentliga.

Motsvarar den ökade offentliga ersättningen de kostnadsökningar ni möter i verksamheten på grund av löneökningar och allmän inflation?

85 procent av de svarande medlemmarna bedömer att den ökade offentliga ersättningen inte motsvarar kostnadsökningarna i verksamheten. I ett fritextsvar säger en medlem att:

”Vi har fått 1,6 procents höjning i anslag, men 3,1 procents höjning av löner. Inflationen tillkommer dessutom.”

4.2 Konsekvenser i verksamheten, för medarbetare och dem som verksamheten är till för

Vi har också bitt medlemmarna att berätta vilka åtgärder de vidtar för att hantera situationen. När kostnaderna i verksamheten ökar mer än de offentliga intäkterna behöver medlemmarna bland annat använda organisationens eget kapital – en högst kortsiktig lösning. Hela 70 procent av organisationerna inom civilsamhället använder sig av denna åtgärd. 40 procent menar att de skjuter på planerad verksamhetsutveckling och samma andel att de minskar på antalet medarbetare i verksamheten. 10 procent överväger att lägga ner verksamheten.

Vad får det för konsekvenser i er verksamhet att kostnaderna ökar mer än era offentliga intäkter?

34 procent av respondenterna anger att de ökar andra intäktskällor. Vi vet inte i vilken utsträckning detta lyckas kompensera organisationernas situation, men det är positivt att det finns möjligheter till andra intäkter.

När vi sammanställer fritextsvaren där våra medlemmar beskriver sin situation med egna ord blir bilden av en väldigt pressad situation tydlig. En medlem berättar att:

”...om vi inte kan täcka våra kostnader blir konsekvensen till slut att vi måste dra ner på verksamheten och då är vår chans till överlevnad liten.”

Grundproblematiken är de ekonomiska påfrestningarna. Minskade eller stillastående bidrag har tillsammans med ökade kostnader tvingat organisationer att använda det egna kapitalet. Det är en åtgärd som fungerar ett tag men många pekar på att det inte håller mycket längre. Situationen är ohållbar. Verksamhet som inte bär sig ekonomiskt behöver förändras, i vissa fall i grunden. Personalnedskärningar är troliga för 36 procent av organisationerna det kommande halvåret. Minskad verksamhet nämns som en trolig konsekvens.

”Vi har behövt säga upp personal, begränsa vår tillgänglighet (stödverksamhet) och nästan helt upphöra med extern kommunikation. Planer för att utveckla verksamheten får läggas på is, och väldigt mycket arbetskraft går åt till att söka projektmedel, fast vi egentligen behöver finansiera kärnverksamheten.”

På grund av minskade anslag tvingas organisationer att skära ner på aktiviteter, höja avgifter, och minska personalstyrkan. Verksamhetsneddragningar innebär att förmågan att uppfylla sitt uppdrag minskar.

”Verksamheten blir alltmer beroende av projektbidrag och därmed styrd av dessa bidragsgivare i stället för av vårt syfte och uppdrag. Konsekvensen är att jämföra med att sätta plåster på en människa som störtblöder.”

Brist på investeringar, särskilt inom teknik, och otillräckliga resurser för kompetensutveckling leder till försämrad kvalitet på den verksamhet som erbjuds.

Många fritextsvar nämner en ökad arbetsbelastning. Till exempel belastas personalen mer när de tvingas söka projektmedel för att kompensera för kärnverksamhetens finansiering. Risken är stor att det skapas en ond cirkel när tid som borde ägnas åt kärnverksamheten i stället går åt till administration och projektansökningar.

Den ökade ekonomiska pressen har lett till hög arbetsbelastning och stress, vilket påverkar både personalens hälsa och arbetsmiljö negativt.

”Otroligt hög arbetsbelastning, ökad stress, längre väntetider för nya klienter. Hälsoproblem på grund av stressen, då mycket av jobbet måste göras på obetald arbetstid (kvällar/helger) för att hinna med allt.”

Flera organisationer talar om strukturella förändringar. Uppsägningar av personal nämns ofta, tillsammans med minskade verksamheter och neddragningar på extern kommunikation. Långsiktiga utvecklingsplaner läggs på is.

Minskade statliga och kommunala bidrag innebär att verksamheter på mindre orter och för sårbara grupper riskerar att begränsas eller upphöra. Detta påverkar de grupper som är mest beroende av verksamheten negativt.

”Om nedskärningarna fortsätter nästa år är det nog dags att börja överväga att lägga ned verksamheten. Smärtgränsen är nådd för nu finns det inga marginaler alls och det bränner ut våra medarbetare.”

Organisationerna kämpar med att anpassa sig till förändrade bidragsvillkor och politiska beslut. De står inför risken att behöva stänga ner verksamheter om inte nya intäktskällor hittas. Fritextsvaren visar sammantaget på en mycket pressad situation för organisationer från civilsamhället som har svarat på enkäten. Minskade offentliga bidrag och ökad ekonomisk osäkerhet hotar både verksameters överlevnad och kvaliteten på de tjänster som erbjuds. Framtiden upplevs som mycket osäker bland många organisationer.

5 Fördjupning: Personlig assistans

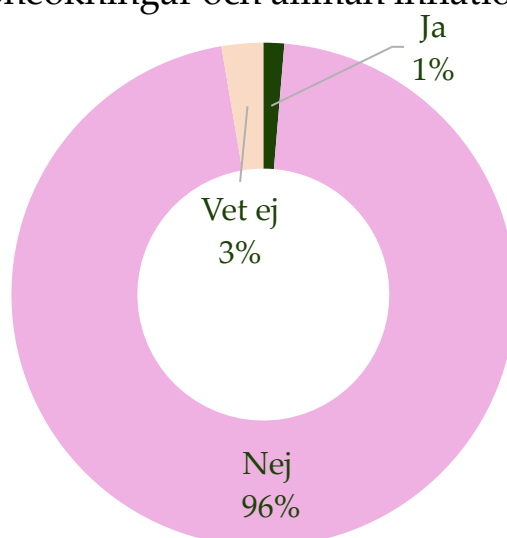
75 medlemmar som är anordnare av personlig assistans har svarat på Fremiabarometern. Medlemmarna bedriver både små och stora verksamheter i alla 21 regioner.

För anordnare av personlig assistans är den statliga assistansersättningen den enda intäktskällan. Regeringen fastställer varje år ett timbelopp som betalas ut för varje utförd assistanstimme. För 2024 är timbeloppet 332,60 kr, vilket är en uppräkningsökning med 2,5 procent jämfört med 2023.

Under mer än ett decennium har den statliga assistansersättningen urholkats jämfört med löneökningar och ökningarna av andra verksamhetskostnader. Fremias medlemmar inom personlig assistans vittnar om att kvaliteten i verksamheten blir lidande när assistansersättningens reala värde minskar. Och tidpunkten när det överhuvudtaget inte går att bedriva verksamhet kryper allt närmare om ingenting görs åt systemet för uppräkningsökning av assistansersättningen.

5.1 Höjningen av ersättningen i relation till kostnadsökningar

Motsvarar höjningen av assistansersättningen de kostnadsökningar ni möter i verksamheten på grund av löneökningar och allmän inflation?

96 procent av medlemmarna inom personlig assistans som svarat menar att höjningen av assistansersättningen inte motsvarar kostnadsökningarna verksamheten möter.

Personlig assistans är en verksamhet där personalkostnaderna står för mer än 90 procent av de totala kostnaderna. När uppräkningsökningen av assistansersättningen är efter år understiger de kollektivavtalade löneökningarna leder det oundvikligen till att det till sist

inte är möjligt att bedriva en kvalitativ verksamhet. Eller snarare, inte någon verksamhet alls. Siffrorna bekräftar Fremias bild av hur allvarligt läget är i assistansbranschen. Av fritextsvaren framgår med brutal tydlighet vilka konsekvenserna blir. En medlem skriver:

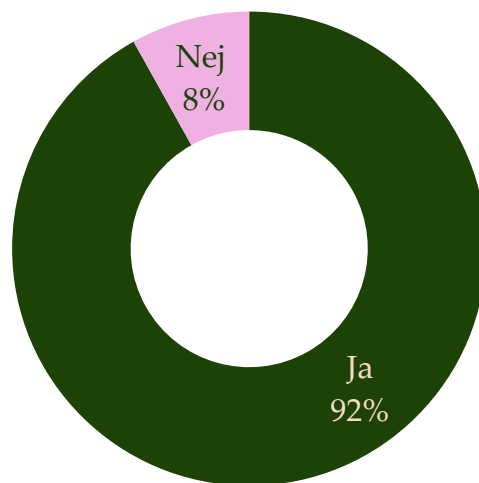
”Tyvärr kommer vi med stor säkerhet att behöva lägga ner verksamheten. Vi inväntar nästa höjning från staten sedan tas beslutet i november 2024. Verksamheten har urholkats under lång tid eftersom höjningen av assistansersättningen inte följer med de kollektivavtalade löneökningarna. Mycket tragiskt för våra anställda och kunder som trivs hos oss.”

Rätten till personlig assistans är fastslagen i LSS. Men rätten till personlig assistans är inte mycket värd om den inte åtföljs av en assistansersättning som räcker till att ge en kvalitativ assistans. I dag fattas beslut om assistansersättningens uppräknings i statsbudgeten utan någon koppling till de faktiska kostnaderna.

Fremia och ett flertal organisationer som företräder de assistansberättigade anser att assistansersättningen måste värdesäkras i förhållande till kostnadsökningar, genom att den årliga uppräknings kopplas till ett löne- och kostnadsindex.

”Lönerna höjs med det dubbla mot vad assistansersättningen höjs. Horribelt, att man får göra så mot de personer som verkligen är i behov av assistans.”

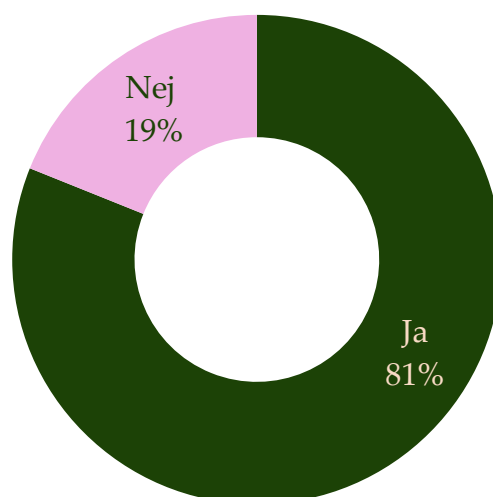
Upplever ni att verksamheten är satt under ekonomisk press?

92 procent av medlemmarna upplever att verksamheten är satt under ekonomisk press.

5.2 Konsekvenser i verksamheten, för medarbetare och dem som verksamheten är till för

Har ni behövt göra anpassningar till den rådande ekonomiska situationen?

81 procent av medlemmarna som bedriver personlig assistans har behövt göra anpassningar till den rådande ekonomiska situationen.

Vad får det för konsekvenser i er verksamhet att kostnaderna ökar mer än era offentliga intäkter?

Bland de vanligaste konsekvenserna av att kostnaderna ökar mer än de offentliga intäkterna är att assistansanordnarna behöver dra ner på kompetensutveckling och att de anställer assistenter med lägre ingångslön.

Det är inte förvånande, men mycket bekymmersamt, att ett av de vanligaste svaren är att man tvingas vidta åtgärder som påverkar kvaliteten negativt för de assistansberättigade.

”Vi sätter lägre ingångslöner. I slutändan får assistansberättigade sämre kvalitet då man får hög omsättning på personal. Svårt att locka kompetent personal.”

Citatet visar tydligt hur den bristfälliga finansieringen påverkar kvaliteten negativt på olika sätt. Men det visar också att det inte är den senaste avtalsrörelsens relativt stora löneökningar som är det huvudsakliga problemet för anordnarna. I fritextsvaren framgår att Fremias medlemmar vill och behöver erbjuda konkurrenskraftiga löner för att kunna attrahera och behålla kompetenta personliga assistenter. Det är helt uppenbart att det är den urholkade assistansersättningen som är svagheten i ekvationen.

Ytterligare en viktig aspekt som tydliggörs i svaren på den här frågan är att assistansanordnarna är helt utlämnade till den statligt beslutade assistansersättningens nivå och i princip saknar möjligheter att öka andra intäktskällor.

6 Fördjupning: Hälsa, vård och social omsorg

De flesta av Fremias medlemmar som är verksamma inom hälsa, vård och social omsorg verkar som utförare i välfärden på uppdrag av kommuner och/eller regioner. Verksamheten baseras vanligen på upphandlade avtal, avtal enligt lagen om valfrihetssystem (LOV) eller idéburna offentliga partnerskap (IOP).

I upphandlade avtal enligt LOU är det vanligt att fastställa att det ska ske en uppräknings av ersättningen. Sveriges kommuner och regioner (SKR) tar årligen fram omsorgsprisindex (OPI) och vårdprisindex (VPI), till stöd för kommuners och regioners uppräknings av ersättningarna i upphandlade avtal. För 2024 är omsorgsprisindex 5 procent. Vårdprisindex för 2024 fastställs i december. 2023 års VPI är 4,2 procent.

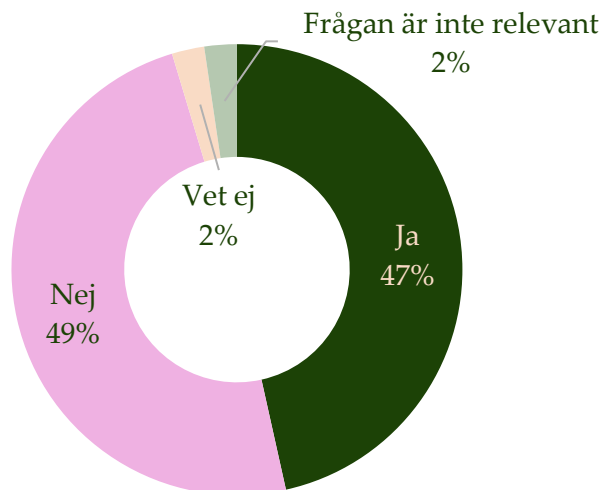
I LOV-system finns inga garantier om uppräknings, utan ersättningsnivån fastställs varje år. De beslutar varje enskild kommun och region om, inte sällan sent på året inför året därpå. Inte heller i IOP är det säkert hur ersättningen utvecklas.

Fremia har i vår undersökning velat ta reda på i vilken mån medlemmarna har fått uppräknings av sin ersättning för de uppdrag som de bedriver.

43 medlemmar inom hälsa, vård och övrig omsorg har svarat på Fremiabarometern. Deras svar redovisas nedan. Antalet svar är få, vilket gör att resultatet måste tolkas med viss försiktighet. Å andra sidan ser vi att bland dem som svarat finns stora organisationer, med många verksamheter och medarbetare.

6.1 Har verksamheten fått höjd ersättning?

Har kommunen/regionen/staten höjt den offentliga ersättningen för din verksamhet i år?

Mindre än hälften av de svarande medlemmarna som driver vård eller social omsorg har fått höjd ersättning i år.

När medlemmarna får möjlighet att i fritextsvar kommentera frågan så framgår det att en del verksamheter får ersättning enligt omsorgsprisindex och att kommunerna gör olika. Medlemmar påpekar dock att index inte fullt ut täcker löne- och kostnadsökningarna. Andra har inte fått någon ersättningsökning alls.

Avsaknad av, eller bristande, uppräknings skapar oro och frustration hos Fremias medlemmar. Det ser vi i fritextsvaren. På frågan om den offentliga ersättningen har höjts svarar en av våra medlemmar "inte alls" och kommenterar så här:

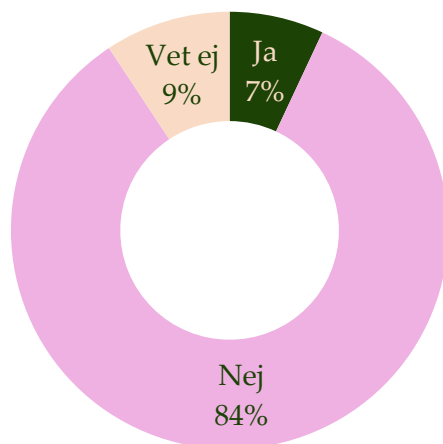
"Det kommer vanligen en indexhöjning, men samtidigt ett beslut om sänkt ersättning så att den faktiska ersättningen blir på samma nivå som året innan."

En annan medlem, som bedriver daglig verksamhet enligt LSS, beskriver att kommunen inte har höjt ersättningen i samma grad som den kollektivavtalade löneökningen till medarbetarna. Ovanpå det har verksamhetens lokalhyra också gått upp.

Citatet ovan illustrerar en situation som många av Fremias medlemmar upplever; att den eventuella ersättningshöjning som de har fått av kommunen eller regionen inte är i paritet

med löneökningarna och den allmänna kostnadsökningstakten. Det visar inte minst diagrammet nedan.

Motsvarar den ökade offentliga ersättningen de kostnadsökningar ni möter i verksamheten på grund av löneökning och allmän inflation?

84 procent av verksamheterna inom vård och social omsorg anger att den offentliga ersättningen inte har hängt med löne- och kostnadsutvecklingen.

En medlem som bedriver social omsorg beskriver sin situation så här:

”Kostnader ökar markant, men ersättningarna ökar marginellt. Vi betalar i dag för att bedriva omsorg åt det offentliga.”

En annan medlem beskriver sin verksamhets ekonomiska utmaningar i konkreta siffror. Deras löneökningar för perioden ligger på 7,8 procent medan intäkterna ökat med cirka fyra procent. Medlemmen påpekar att eftersom 75 procent av kostnaderna är personal, samtidigt som inflationen på bland annat mat, el och värme har ökat, så har gapet mellan kostnadsökning och intäktsökning blivit för stort.

6.2 Konsekvenser i verksamheten, för medarbetare och dem som verksamheten är till för

Vad händer i verksamheten om kostnaderna ökar mer än den offentliga ersättningen? Hur hanterar våra medlemmar den uppkomna situationen? Det återspeglas i diagrammet nedan, där vi har bett organisationerna att i en flervälsfråga beskriva konsekvenserna.

Vad får det för konsekvenser i er verksamhet att kostnaderna ökar mer än era offentliga intäkter?

Den mest utbredda konsekvensen är att organisationerna använder det egna kapitalet för att klara årets verksamhet. Vi ser också att de skjuter på nödvändiga investeringar, verksamhetsutveckling och kompetensutveckling för sina medarbetare.

Organisationer blir tvungna att vidta en hel rad olika åtgärder i verksamheterna när driftskostnaderna överstiger intäkterna. Det handlar om åtgärder som påverkar verksamhetens ekonomiska bas och dess möjlighet till utveckling. En del organisationer har en stabil kapitalbas som gör att de ett enskilt år kan ta resurser från sitt egna kapital för att täcka underskott. Citatet nedan från en medlem illustrerar det:

”Än så länge har vi möjlighet att täcka kostnaderna, men det tar ju på det egna kapitalet.”

Att täcka verksamhetens driftskostnader med det egna kapitalet kan aldrig vara en långsiktig lösning. Det undergräver successivt den ekonomiska stabiliteten i verksamheten. Långt ifrån alla organisationer har heller något större eget kapital att luta sig mot. I dessa organisationer blir verksamheten direkt hotad om den är underfinansierad.

Vi ser i medlemmarnas svar att de tvingas vidta åtgärder som påverkar medarbetarna i verksamheten, som att de lägger mindre resurser på kompetensutveckling och fortbildning, att de inte sätter in vikarier som ersättare för frånvarande medarbetare samt att de tvingas minska antal medarbetare. Det riskerar i sin tur att påverka både deras möjligheter att behålla och rekrytera nya medarbetare och kvalitetsutvecklingen i verksamheten. Våra medlemmar, som är idéburna och/eller kooperativa vård- och omsorgsgivare, beskriver i fritextsvar hur finansieringsgapet påverkar medarbetarna i verksamheten.

”Det blir helt enkelt tightare, mindre extrakostnader – vi kör den billigaste kompetensutvecklingen, drar åt svångremmen när det gäller komptidsreglerna, nyanställer inte, utan håller teamet med samma nivå, även om det blir en brukare mer.”

En medlem beskriver hur de får hårdprioritera utgifter för att klara personalkostnaderna, vilket på sikt försämrar verksamhetens kvalitet och medarbetarnas kompetens. En annan medlem har sänkt bemanningen, vilket påverkar möjligheten att utföra uppdraget på samma sätt. Medlemmen berättar att de också har behövt utöka verksamheten för att klara ekonomin, vilket medför stora förändringar på kort varsel. Även ersättning för höga sjuklönekostnader försvinner från 1 juli 2024, vilket påverkar ytterligare och är dålig tajming, påpekar medlemmen.

I fritextsvaren är det tydligt att våra medlemmar gör stora ansträngningar för att de som verksamheten är till för – brukare, patienter, klienter, deltagare – inte ska drabbas när verksamhetens ekonomiska förutsättningar har blivit sämre. Men ibland är det inte möjligt. Medlemmar beskriver i sina fritextsvar olika konsekvenser som finansieringsgapet får för dem som verksamheten är till för.

”Färre extra aktiviteter, sådant som kostar.”

En medlem berättar att de nu har mindre möjligheter att genomföra kvalitetshöjande aktiviteter för brukarna. Medlemmen beskriver att de till exempel är tvungna dra ner på aktiviteter för att bryta ensamhet. Det påverkar den sociala hållbarheten, både i verksamheten och i samhället.

En annan medlem som driver daglig verksamhet oroar sig för sin verksamhets framtid och vad som händer om de inte kan fortsätta längre. Vad händer då med de brukare i verksamheten som har särskilda behov? Medlemmen skriver att personer

som inte platsar i andra dagliga verksamheter kan komma att bli hemma utan sysselsättning.

”Öppna verksamheter som inte är lagstyrda där det tidigare funnits möjlighet till samtal, social närvaro, boendestöd och arbetsträning försvinner.”

Vi ser i svaren att medlemmar tvingas dra ner på det där extra som betyder så mycket i idéburen och/eller kooperativ verksamhet. De är helt enkelt tvungna att minska resurser och aktiviteter som ger ”guldkant” för brukarna, men som utförs i större omfattning än vad avtalen anger, exempelvis musikunderhållning, kulturevenemang och utflykter. Vi ställer oss frågan: Hur påverkar de ekonomiska förutsättningarna från kommuner och regioner den idéburna vårdens och omsorgens särart på sikt?

”Det som gör vår verksamhet unik kommer att minska...”

7 Tillvägagångssätt

Fremiabarometern är en webbaserad enkätundersökning, som våra medlemmar fått möjlighet att svara på. Enkäten var öppen mellan 21 mars–30 april 2024.

Samtliga Fremias medlemmar inom hälsa, vård och omsorg, förskola/skola, civilsamhälle, personlig assistans och arbetsintegrerande sociala företag blev uppmanade via mejl 5 april 2024 att svara på undersökningen. Totalt bjöds 4 027 medlemmar in att svara. I utskicket uppmanades mottagaren av mejlet att vidarebefordra enkäten till högsta chef eller annan person med insyn i verksamheten. Enkäten har också uppmärksammats i två mejl som skickats till samtliga Fremias medlemmar (22 mars 2024 respektive 18 april 2024).

Totalt svarade 653 medlemmar på enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 16,2 procent. Det innebär att 3 374 medlemmar inte svarade på enkäten. Bortfallet är därmed betydande. Men, när vi undersöker var de svarande organisationerna finns geografiskt, hur många anställda de har och i vilka sammanhang de verkar ser vi att vi har en fördelning av svar som ligger nära hur Fremias medlemsbas inom offentligt finansierade verksamheter ser ut på totalen.

I enkäten uppmanades det till att högsta chef (eller motsvarande) för organisationen skulle svara på frågorna. Vi vet inte i vilken utsträckning det har skett och därmed finns det en

osäkerhet i vem det är som har besvarat enkäten, det kan också vara chefer på andra nivåer. Det behöver inte göra att dataunderlaget blir sämre.

För kommande upplagor av Fremiabarometern ser vi över metoder för datainsamling inklusive påminnelser och kanalval. Troligen kommer även viljan att medverka i undersökningen att öka när återkoppling på tidigare resultat sker.

Fremia

fremia.se